

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hanka, Heikki

Title: Asuntorakentamisen kestävää menneisyyttä : turvetiilikokeiluja Viinikassa

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Viinikan–Nekalan Omakotiyhdistys ry, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Hanka, H. (2019, syksy 2019). Asuntorakentamisen kestävää menneisyyttä : turvetiilikokeiluja Viinikassa. Viinikkala, . http://www.viinikkala.fi/wp-content/uploads/2019/12/Viinikkala_2_2019_taitto.pdf

Asuntorakentamisen kestävää menneisyyttä

Turvetiilitalo Kurjentaipaleella.
Suomen Kuvalehti 1921.

ASUMUKSIA SUOSTA!

Turvetiili-rakennus tekeillä. Töiden jouduttamiseksi on vesikatto tehty etukäteen kannatusvasojen varaan

Turveteiileistä tehty rakennus valmiina. Seinät ulkoa ja sisältä kalkkilaastilla siveltyinä.

– turveteiilikokeiluja Viinikassa

”Asumuksia suosta!” kirjoittaa Suomen Kuvalehti vuoden 1921 numerossaan 6. Mielinkiintoinen artikkeli kertoo Viinikkaan vasta valmistuneesta turveteiilitalosta.

■ Sisällissodan jälkeinen asunto- ja rakennustarvikepula kirvoitti erilaisia keksintöjä ja kokeiluja, joille Viinikka tarjosi varsin innovatiivisen ympäristön. Arkkitehti **Birger Federleyn** suunnittelemat kunnalliset vuokratervitalot (1919) ovat arkkitehtuurihistoriassamme hyvin tunnettu esimerkki edullisen lankkumateriaalin käytöstä.

Vähemmän tunnettua on, että Viinikassa kokeiltiin myös turveteiiltä, jonka erinomaisten ominaisuuksien otaksuttiin mullistavan jopa koko raken-

nusaineteollisuuden. Toisin kävi. Turpeella ja erilaisilla luonnonmateriaaleilla on toki ollut pitkä historia menneiden aikojen rakentamisessa, mutta 1920-luvun kokeilujen jälkeen vasta meidän aikamme on kiinnostunut niistä uudelleen. Hiilen sitominen rakennusmateriaaleihin on tehokas tapa taistella ilmastonmuutosta vastaan.

Turveteiiliä tehtiin Vihiojan turpeesta

Kurjentaival 39:ssä nykyään asuvalla **Leena Jokisella** on kokemusta turveteiilitalossa asumisesta jo 1980-luvun alusta lähtien. Talo ei erotu katukuvassa ympäristöstään millään tavoin, eivätkä 1920-luvun alussa mainostetut lämpötaloudelliset ominaisuudetkaan poikkeaa ympäröivistä hirsitaloista. Tämän

Viinikan turveihmeen pystyttivät muurari **Herman Kuula** ja Lokomon työnjohtaja **Väinö Ojanen** kesällä 1920.

Turveteiltien valmistuksessa hyödynnettiin polttoturpeen nostoon valmistettuja koneita ja tiilitehtaiden teknologiaa. Tiilitehtaitahan oli tuohon aikaan Kalevassa peräti kolme ja Messukylässäkin vielä yksi.

Lähistöltä löytyivät myös hyvät turvevarannot. Hatanpään savipeltojen keskellä virtaavan Vihiojan suistoalue oli vetistä suota. Karjunevaksi tai Karjusuoksi kutsuttu alue sijaitsi Hatanpään nykyisten autoliikkeiden kohdalla. Sieltä nostettu raakaturve ajettiin muokkaukseen läpi, jolloin massasta saatiin tasalaatuista. Turveteiilet lyötiin saviteiltien tapaan muotteihin, minkä jälkeen ne jätettiin kuivumaan taivasalle 2–3 viikoksi.

Varsinainen rakennus pystytettiin siten, että kivijalan päälle nostettiin kannatusvasat ja niiden päälle tehtiin vesikatto. Seinät muurattiin katon alla sateelta suojassa latomalla tiilet seinäjuoksun suuntaan nähden poikittain. Muurausta jatkettiin aina räystäskorkeuteen saakka, minkä jälkeen kattoa kiilattiin vielä vähän ylöspäin, jotta saatiin viimeisetkin tiilirivit ladottua. Tämän jälkeen katto voitiin laskea takaisin tukien päälle. Lopuksi seinät rapattiin sileiksi molemmin puolin.

Talon nykyinen puuverhous on vuodelta 1995, jolloin myös Museovirasto kiinnostui dokumentoimaan erikoislaatuista seinärakennetta. Korjausaikaiset valokuvat osoittavat, että rapattu turveseinä on ollut melkoisen rujossa kunnossa. Toisaalta se

on kestänyt säiden ja sateiden ohella myös seinän läpi tulleen sodanaikaisen pommin sirpaleet. Monenkohan nykyaikaisen talopakettien ennustettavissa oleva elinkaari ylittää sadan vuoden perspektiiviin?

Turveteiliä peruskorjataan. Kuva: Leena Jokinen 1995.

Huoneilma puhdas, hajuton ja raikas

Lokomon työntekijöiden viereinen rivitalo Kurjentaival 41:ssä oli myös alun perin tarkoitus rakentaa turveteiliä, mutta sateisen syksyn vuoksi seinät romahtivat ja loppuvuodesta 1919 valmistunut talo tehtiin lopulta lankkurakenteisena. Lokomon työnjohtaja Ojanen lienee saanut turveteilet sopuisasti käyttöönsä, kun viereisille tonteille ryhdyttiin seuraavana vuonna puuhaamaan työnjohtajien paritaloja. Turveteiliä rakennettiin kuitenkin vain lähinnä Lokomon työväenasuntoja sijaitseva talo Kurjentaival 39.

Jälkipolvi voi vain ihmetellä, miksei rakennustapa lopulta lyönyt itseään läpi. Ajan käyttäjäkokemus on ainakin kuin nykyisten talopakettien markkinapuhetta:

... kokemuksen perusteella ovat huoneet tavattoman lämpöisiä. Pienintäkään vetoa ei ole voitu huomata, ja on huoneissa pysynyt tasalämpö läpi vuorokauden... polttoturverkennuksessa i voitaisiin tulla

toimeen kahdella kolmasosalta, mahdollisesti puolella hirsirakennuksessa tarvittavasta polttoaineesta. Huoneilma oli heti alusta alkaen erittäin puhdas, hajuton ja raikas...

Suomen Kuvalehden kirjoittaja kertoo lisäksi, että rakennuskustannukset ovat huomattavasti hirsirakennuk-

sia halvemmat, ja että keksinnöllä on kansantaloudellistakin merkitystä, sillä arvokkainta vientitavaramme, eli puuta,

voitaisiin näin säästää tuot-
toisampiin käyttökohteisiin.

Taustalla hintojen nousu ja eräs Pelle Peloton

Mistä tässä Viinikan innovaati-
ossa oli lopulta kyse? Rakennustarvikepula ja siitä johtuva hintojen nousu oli I maailman-
sodan jälkeen yleismaailmallinen ongelma. Tampereellakin hinnat nousivat kymmenkertaisesti. Norjasta ja Ruotsista oli saatu tietoja turvekokeiluista rakennusmateriaalina, ja kun vuonna 1915 Tampereelle perustettu konepajayritys Oy Lokomo Ab valmisti polttoturpeen nostoon tarvittavia työ-
koneita, oli luonnollista, että tehtaalla oli kiinnostusta etsiä turpeelle myös uusia käyttö-
tapoja.

Tehtaan johtaja **Werner Ryselin** (1870-1939) oli varsinainen Pelle Peloton, jonka ideat pulppusivat Lapin kullankaivuusta Nokian "raikkaan radioaktiiviseen" Aradiumpulloveteen. Sen väitetyistä terveysvaikutuksista on tosin oltu myöhemmin vahvasti eri mieltä.

Turpeen ja rakentamisen

saralla yhteistyötä tehtiin ilmeisesti Ab Turve Oy:n kanssa. Turveteiliä rakennettiin tehta-
an alueelle varastorakennus, josta saadut kokemukset olivat olleet rohkaisevia.

Olisikohan 1920-luvun ko-
keiluvoisien jälkeen aiheellista selvittää tarkemmin, voisiko turvetta muokata rakennus-
materiaaliksi sen sijaan, että se poltetaan ilmakehää kuor-
mittaviksi päästöiksi tai muokataan kasvualustoiksi Alan-
komaiden kasvihuoneisiin? Huokea rakennustekniikka, energiatehokkuus, sisäilma – mitä vielä tarvitaan perusteiksi?

*Teksti: Heikki Hanka
Taidehistorian professori,
Jyväskylän yliopisto
Nuorviinikkalainen*

Lähteet:

*Leena Jokisen haastattelu
27.10.2019.*

Kaiku 1921.

*Mari Maasilta 1997.
Viinikka-Nekala. Pula-aikaa
ja puutaloja. Tampere:
Viinikka-Nekalan
Omakotiyhdistys.*

Suomen Kuvalehti 1921.

*Kurjentaival 35 nykyasussaan.
Kuva: Heikki Hanka 2019.*